

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЧНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

УДК 81'27:001

Ольга Ванівська, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української та іноземних мов
Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президенті України (ЛРІДУ НАДУ)

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЧНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглянуто стратегічну іношомовну компетентність у комунікативно-прагматичному аспекті. Описано комунікативні стратегії як складові стратегічної іношомовної компетентності, які виникають під час продукування мовлення. Представлено ідеї та дослідження цієї проблеми різними науковцями та висловлено власні думки з цього приводу.

Ключові слова: комунікативно-прагматичний, компенсаторний, компетентність, комунікативна стратегія (КС), стратегічна іношомовна компетентність (СІК), стратегія.

Лит. 16.

Ольга Ванивская, кандидат филологических наук, доцент,
заведующая кафедрой украинского и иностранных языков
Львовского регионального института государственного управления
Национальной академии государственного управления при Президенте Украины (ЛРИГУ НАГУ)

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧЕСКИЙ ПОДХОД В ФОРМИРОВАНИИ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В статье рассмотрено стратегическую иноязычную компетентность в коммуникативно-прагматическом аспекте. Описаны коммуникативные стратегии как составляющие стратегической иноязычной компетентности, которые возникают во время продуцирования речи. Представлены идеи и исследования этой проблемы различными учеными и высказано свои мысли по этому поводу.

Ключевые слова: коммуникативно-прагматический, компенсаторный, компетентность, коммуникативная стратегия (КС), стратегическая иноязычная компетентность (СІК), стратегия.

Olha Vanivska, Ph.D. (Philology), Associate Professor,
Head of the Ukrainian and Foreign Languages Department Lviv Regional Institute of Governance
National Academy of State Management at the President of Ukraine

THE COMMUNICATIVE AND PRAGMATIC APPROACH IN THE FORMATION OF STRATEGIC FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE

The article reveals the issue of strategic foreign language competence in the communicative and pragmatic aspect. The author describes the communicative strategies as the components of the strategic foreign language competence, which occur during the speech production. The ideas and studies of the issue by various scientists are submitted and some own thoughts on the studied subject are expressed.

Keywords: communicative and pragmatic, compensatory, competence, communicative strategy (CS), strategic foreign language competence (SFLC), a strategy.

Постановка проблеми. Останніми роками в лінгвістичній науці домінуючим став антропоцентричний підхід і володіння та вивчення мови стало розглядатися крізь призму особистості, а проблема формування стратегічної іношомовної компетентності (СІК) набула особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Одночасно з компенсаторним аспектом СІК, про який ми вже писали у попередній публікації, почав розвиватися комунікативно-прагматичний. Акцент науковців змістився зі стратегій, спрямованих на уникнення невдач та компенсування прогалин у володінні мовою на

стратегії досягнення комунікативних цілей найбільш ефективним способом [3; 4; 1; 2, 115; 13, 36; 7].

Метою статті є розкрити феномен стратегічної іношомовної компетентності (СІК) з точки зору комунікативно-прагматичного підходу.

Виклад основного матеріалу. Л. Бахман визначає СІК не лише як спосіб уникнення труднощів, але й як основу для ефективного використання лінгвістичних ресурсів [1, 9]. Дослідник розробив модель СІК, яка охоплює такі компоненти: компонент визначення комунікативних цілей, компонент планування (добір адекватних мовних засобів та визначення

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЧНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

плану їх використання для досягнення комунікативних цілей), компонент виконання (втілення плану висловлення), компонент оцінки (ідентифікація інформації, визначення мовних компетентностей, якими володіє мовець для найбільш ефективного представлення цієї інформації у досягненні комунікативної мети, встановлення здатності і знань співрозмовника, оцінка ступеня досягнення комунікативної мети) [1]. Л. Бахман розглядає СІК інтегровано з прагматичною компетентністю. Ця проблема знайшла подальший розвиток у працях науковців. Так, Т. Сухарева зазначає: “проблемою прагматичної компетентності є розвиток стратегій для здійснення задуманих інтерпретацій в контекстах і відбір потрібних форм для задоволення соціальних і контекстуальних потреб комунікативної ситуації” [13]. Науковці розглядають процес планування мовлення (постановка комунікативних цілей та добір мовленнєвих стратегій і тактик) та його реалізацію (власне прагматика) інтегровано, що, на наше переконання, відповідає природі комунікації.

Дослідження Т. Тимофєєвої та О. Шевченко вивели проблему формування СІК у русло навчання професійного іноземного мовлення. О. Шевченко стратегічні вміння визначає як уміння використовувати різні КС для вирішення професійних комунікативних завдань (привернути увагу співрозмовника, ініціювати спілкування, продовжити спілкування, закінчити спілкування залежно від його цілей). Стратегічне вміння передбачає володіння правилами підтримки контакту зі співрозмовником [16, 12]. Т. Тимофєєва визначає СІК як інтегративний феномен, що відображає здатність особистості на основі отриманих знань і вмінь адекватно використовувати освоєний репертуар стратегій; СІК є професійним новоутворенням, завдяки яким фахівець ефективно добирає й реалізує КС згідно з поставленими завданнями та ситуаціями, що склалися [15, 22].

Проблема використання СІК в процесі навчання усного спілкування в аспекті діалогу культур студентів немовних вишів стала предметом дослідження Л.О. Карєвої. Дослідниця, визначивши, що СІК є складовою комунікативної, дійшла висновків, що а) ефективний розвиток і вдосконалення умінь і навичок іншомовного усного спілкування може бути здійснено в рамках комунікативного підходу за рахунок використання СІК, що передбачає навчання КС усного спілкування народів, мова яких вивчається, оволодіння невербальними аспектами комунікативної поведінки представників цих

народів; б) навчання КС має здійснюватися з використанням моделей реальних варіантів усного спілкування (мовленнєва ситуація, тема і сфера спілкування, соціальні та комунікативні ролі тощо), а також інтегрувати навчання мови та культури, орієнтуватися на розвиток здібностей особистості, що дозволяють брати участь у реальному процесі міжкультурного спілкування й досягати взаєморозуміння з представниками інших культур; в) дослідниця виділила й описала вміння, що дозволяють використовувати СІК, окреслила групи КС, що співвідносяться з ситуаціями усного спілкування [7]. Науковець розглядає СІК одночасно як комунікативний, так і лінгвосоціокультурний феномен, що цілком виправдано в руслі сучасних лінгвістичних та лінгвометодичних парадигм.

Розробка методики формування у фахівців філологічних спеціальностей іншомовних КС у говорінні знайшла теоретичне обґрунтування та практичне втілення в навчальний процес у працях Д. Терещук. СІК дослідниця розглядає як з'єднувальну ланку між лінгвосоціокультурною, мовними та мовленнєвими компетентностями, що забезпечує комунікативну успішність співрозмовника та максимальну ефективність спілкування. Дослідниця обґрунтувала, що до складу СІК належать фонетичні та лексикограматичні знання і навички тактичного рівня; мовленнєві вміння тактично-стратегічного рівня, КС власне стратегічного рівня. КС науковець розглядає як сукупність поетапних мисленнєво-мовленнєвих дій, спрямованих на моделювання учасниками комунікації своєї мовленнєвої поведінки таким чином, щоб реалізувати комунікативні цілі у процесі іншомовного спілкування [14]. Науковцем здійснено добір іншомовних КС для навчання студентів філологічних спеціальностей; визначено основні підходи до їх навчання (діяльнісно-орієнтований, соціокультурний та когнітивно-комунікативний), які реалізуються через лінгводидактичну модель навчання з використанням методів вправлення, інсценізації, рольової гри, дискусії, кейсу та мовленнєвих симуляцій. У цілому, Д. Терещук розробила цілісну модель навчання майбутніх філологів комунікативних стратегій у говорінні.

Диференціацію стратегій іншомовного спілкування (дії та операції, обумовлені комунікативно-прагматичним простором, які спрямовані на досягнення певної комунікативної мети) залежно від етапів здійснення акту комунікації провела Є. Кирилова. Дослідниця поділила стратегії іншомовного спілкування на метакогнітивні, когнітивні та соціально-

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЧНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

афективні. Метакогнітивні стратегії іншомовного спілкування пов'язані з плануванням (докомунікативний корпоративний етап); з управлінням (комунікативний етап); та оцінкою ефективності (посткомунікативний етап) спілкування. Когнітивні стратегії (комунікативний етап) пов'язані з компонентами прагматичної компетентності – дискурсивної, функціональної і компетентності схематичної побудови промови. Соціально-афективні стратегії виражають прояв толерантності до іншої культури, охоплюють співпереживання, самоорганізацію і контроль своїх емоцій, також реалізуються на комунікативному етапі. Відповідно, дослідниця виділяє докомунікативні стратегії (пов'язані з плануванням цілей і завдань спілкування відповідно до комунікативної ситуації з урахуванням соціальних ролей, стилю спілкування). Стратегії комунікативного етапу – стратегії саморегуляції, взаємодії і впливу, що регулюють тактику планованого висловлювання і тактику слухання і розуміння). Стратегії посткомунікативного етапу охоплюють загальну оцінку спілкування (чи досягнута мета спілкування, чи був процес спілкування ефективним і наскільки) [8]. Така класифікація, на наше переконання, є валідною з погляду методики навчання КС, оскільки відповідає етапам продукування мовлення та навчання продуктивних видів мовленнєвої діяльності.

О. Галанова присвятила наукове дослідження проблемі навчання студентів немовних ВНЗ стратегій наукової дискусії іноземною мовою і визначила, що дискурс відображає тактико-стратегічний апарат мовленнєвої поведінки комунікантів; навчання дискурсу передбачає формування тактичних та стратегічних умінь мовленнєвої поведінки [5]. Дослідниця не оперує поняттям компетентності, проте можна зробити висновок, що формування комунікативних стратегій вона переносить у площину прагматики.

Навчання студентів немовних ВНЗ аргументативних стратегій, а також мовних маркерів аргументації, що актуалізують різні інтенції комунікантів у ході міжкультурного ділового спілкування (на матеріалі ділової німецької мови) стало предметом дослідження Г. Проскуриної. Дослідниця виділила стратегії самопрезентації, переконання і прийняття рішення, а також тактики, які використовуються для реалізації цих стратегій. До компонентів змісту навчання аргументативних стратегій науковець відносить: 1) знання, що становлять частину професійної картини світу представника іншої

лінгвокультури; “дискурсивні” знання; знання мовних засобів вираження аргументації; 2) умінь: дискурсивні; загальнонавчальні, власне аргументативні; вміння орієнтації в соціокультурному різноманітті партнерів; 3) якості: здатність сприяти налагодженню міжкультурних зв'язків; 4) позитивне ставлення до діяльності щодо створення іншомовних усних ділових аргументованих висловлювань [12].

Дослідження стратегій в аспекті прагматики вивело науковців на рівень дискурсу. Стратегії дискурсу, в розумінні Т. Сухаревої, – вибір мовця на всіх стадіях продукування мовлення: вибір, який охоплює, зокрема, такі аспекти: прогнозування того, як співрозмовник зрозуміє сенс, які мовленнєві акти є необхідними та бажаними, а також моленнєвих зразків, прийнятних для цього контексту. Стратегії дискурсу охоплюють лексико-граматичний вибір і соціокультурні обмеження зв'язно-віднесені стратегії, стратегії самокорекції, антиципації, ввічливості, зворотно-поступальні стратегії [13, 36]. Г. Малаєва, вивчаючи проблему застосування кейс-методу як засобу формування іншомовної комунікативної компетентності студентів ВНЗ, оперує поняттям “дискурсивно-стратегічна компетентність”, під яким авторка розуміє готовність використовувати й інтерпретувати форми слів та їх значення для створення зв'язних текстів, породжувати зв'язні іншомовні висловлення, логічно, послідовно й переконаливо вибудовувати своє мовлення, вміння вибирати правильну стратегію професійного спілкування [11, 11]. Дискурсивно-стратегічна компетентність розглядається в аспекті дискурсу й охоплює монологічне та діалогічне текстопродукування залежно від умов соціокультурних та професійних умов здійснення комунікації.

М. Лайкова, С. Красильникова та Н. Фоменко стратегічну (суб)компетентність (відносно комунікативної) визначають як уміння компенсувати брак знань мови, мовленнєвого й соціального досвіду спілкування в іншомовному середовищі; натомість дискурсивну (суб)компетентність визначають як здатність використовувати певні стратегії й тактики спілкування для конструювання й інтерпретації зв'язних текстів; сутність дискурсивної субкомпетентності полягає в тому, щоб побудувати спілкування так, щоб досягти поставлену мету, знати й володіти різним прийомом одержання інформації як в усному, так і писемному спілкуванні, компенсаторними вміннями [10, 18; 9, 18]. Таким чином, науковці проводять чітку межу між стратегічною й

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЧНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

дискурсивною компетентностями. Володіння комунікативними стратегіями належить, на їхнє переконання, до складу дискурсивної компетентності.

Методика формування дискурсивно-стратегічної компетентності лінгвістів-викладачів засобами синонімічних мовних засобів (синтаксичних) набула детального дослідження в дисертації Л.О. Гелівери. Науковець, зокрема, констатує, що дискурсивно-стратегічна компетентність передбачає володіння різними типами дискурсивної діяльності та уміння знаходити шляхи його організації залежно від параметрів комунікативної ситуації і конкретного ситуативного контексту, що забезпечує адекватну поведінку комунікантів [6, 3]; в контексті предмету свого дослідження результатом навчання іноземних мов дослідниця визначає сформованість у студентів дискурсивно-стратегічної компетентності, тобто умінь розпізнавати в тексті граматичні форми і їх синоніми, вибирати дискурсивно адекватні граматичні конструкції для породження деяких типів дискурсів. Дискурсивний компонент досліджуваної компетентності охоплює знання різних типів дискурсу; вміння використовувати мовні засоби для створення та інтерпретації текстів згідно з прагматичними цілями спілкування; стратегічний компонент передбачає наявність фонових знань, які забезпечують комунікативний та соціо-культурний розвиток майбутніх фахівців; уміння досягти розуміння співрозмовника з подальшим здійсненням своєї мовленнєвої інтенції; здатність реалізувати цілі спілкування, вибирати певну лінію мовленнєвої поведінки для підвищення ефективності комунікації; здатність користуватися комунікативними стратегіями для ведення розмови та її корекції; володіння навичками використання внутрішнього "перепланування" висловлювання і пошуку потрібних мовних засобів для вирішення комунікативної задачі. Головною передумовою формування дискурсивно-стратегічної компетентності визначено моделювання закономірностей реального спілкування [6].

Висновки. Отже, прихильники комунікативно-прагматичного підходу розглядають СІК як прагматично-дискурсивний феномен – арсенал мовленнєвих стратегій і тактик, спрямованих на пошук потрібних мовних засобів для вирішення комунікативних завдань, на організацію тактико-стратегічного апарату мовленнєвої поведінки мовців, на оптимізацію, планування та реалізацію процесу комунікації в побутовому та професійному середовищі залежно від параметрів

комунікативної ситуації і конкретного ситуативного контексту. У руслі комунікативно-прагматичного підходу СІК розглядається, головним чином, в аспекті навчання продуктивних видів мовленнєвої діяльності. Науковцями здійснено добір іншомовних КС для навчання студентів ВНЗ, визначено основні підходи до навчання КС, зміст, етапи, принципи, методи, прийоми, систему вправ для навчання КС в окремих видах мовленнєвої діяльності студентів як філологічних, так і нефілологічних спеціальностей.

На нашу думку, комунікативно-прагматичний підхід так само, як і компенсаторний, відображає лише один бік феномену СІК, оскільки охоплює лише продуктивні види мовленнєвої діяльності (а стратегії рецепіювання та продукування мовлення є різними); спрямований на суб'єкта навчання з високим рівнем володіння мовою (зокрема з високим рівнем лексичних, граматичних та лінгвосоціокультурних знань та навичок, мовленнєвих умінь); не охоплює компенсаторні стратегії, які присутні на початковому та середньому етапах навчання мови, а також під час аудіювання та читання. Перспективним і доцільним вважаємо дослідження СІК в наступних контекстах: навчально-діяльнісному, метакогнітивному, диференційованому та інтегрованому, про що буде написано в наступних публікаціях.

1. Галанова О.А. *Обучение стратегиям научной дискуссии на иностранном языке в неязыковом вузе: автореферат дис. ... кандидата педагогических наук: 13.00.08 / Ур. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2003. – 24 с.*

2. Гелівера Л.О. *Методика формирования дискурсивно-стратегической компетенции лингвиста-преподавателя посредством синонимических языковых средств: грамматический аспект: автореферат дис. ... кандидата педагогических наук: 13.00.02 / Гелівера Лариса Олеговна. – Ставрополь, 2010. – 27 с.*

3. Карева Л.А. *Использование стратегической компетенции в процессе обучения устному общению в аспекте диалога культур: Английский язык, неязыковой ВУЗ: диссертация ... кандидата педагогических наук: 13.00.02. – М., 2000. – 252 с.*

4. Кирилова Е.М. *Обучение устной иноязычной коммуникативной компетенции на основе формирования когнитивных стратегий // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. 2007. №32. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/obuchenie-ustnoy-inoyazychnoy-kommunikativnoy-kompetentsii-na-osnove-formirovaniya-kognitivnyh-strategiy> (дата обращения: 18.07.2016).*

**КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ
СТРАТЕГІЧНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ**

5. Красильникова Е.В. Методика формирования лингво-профессиональной компетенции у будущих гидов-переводчиков в системе дополнительного профессионального образования: на материале французского языка: диссертация ... кандидата педагогических наук: 13.00.02 / Красильникова Евгения Владимировна. – Ярославль, 2011. – 187 с.
6. Лайкова М.И. Содержание коммуникативной компетенции иностранцев при использовании русского языка в сфере международного туристского бизнеса: автореферат дис. ... кандидата педагогических наук: 13.00.02 / Лайкова Мария Илиева. – М., 2009. – 24 с.
7. Малаева А.В. Кейс-метод как средство формирования иноязычной коммуникативной компетентности студентов вуза: автореферат дис. ... кандидата педагогических наук: 13.00.08 / Малаева Анна Владимировна. – Великий Новгород, 2012. – 22 с.
8. Проскура Г.А. Обучение студентов неязыкового вуза аргументированным иноязычным устным высказываниям: немецкий язык: автореферат дис. ... кандидата педагогических наук: 13.00.02 / Проскура Галина Александровна. – М., 2013. – 24 с.
9. Сухарева Т.Н. Формирование коммуникативных стратегий словоупотребления у студентов неязыкового вуза: На материале английского языка: диссертация ... кандидата педагогических наук: 13.00.02. – Тамбов, 2002. – 157 с.
10. Терещук Д.Г. Формування у студентів філологічних спеціальностей іншомовних комунікативних стратегій з використанням мовленнєвих симуляцій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання (германські мови)” / Д.Г. Терещук. – К., 2013. – 20 с.
11. Формирование коммуникативной компетенции студентов в коммуникативной деятельности в процессе обучения иностранному языку / Т.И. Тимофеева. – Ульяновск: УлГТУ, 2011. – 136 с.
12. Шевченко О.В. Педагогические условия формирования коммуникативной компетенции в профессиональном образовании специалистов по связям с общественностью: автореферат дис. ... кандидата педагогических наук: 13.00.08 / Лупецк. гос. пед. ун-т. – Курск, 2007. – 23 с.
13. Bachman L.F. Fundamental Considerations in Language Testing / L.F. Bachman. – Oxford, 1990. – 118 p.
14. Bygate, M. Speaking. – Oxford: Oxford University Press, 2000.
15. Tarone E. Communication Strategies, Foreigner Talk, and Repair in Interlanguage / E. Tarone // Language Learning. – 1980. – №30. – P. 417 – 431.
16. Tarone E. Some Thoughts on the Notion of Communication Strategy / E. Tarone // TESOL Quarterly. – 1981. – №15 (3). – P. 285 – 295.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2016

До 160-ти річчя з Дня народження Іван Франка

У Львові відбулася презентація першого видання польськомовних статей Івана Франка під назвою “Іван Франко. Шкіци з літератури” (“Iwan Franko. Szkicy z literatury”), виданого до 160-річчя його народження та 100-ліття смерті. Це наразі перший том з великої польськомовної спадщини Івана Франка, яка налічує близько 10 томів. Україна має більш прискіпливо підходити до популяризації творчості одного з найбільших українців, досвід якого і нині для нас неоціненний.

Львів – місто Івана Франка. Тут він прожив 40 років із шістдесяти, тут залишив про себе пам’ять, що житиме вічно.

Перший зв’язок Івана Франка зі Львовом з’явився навесні 1874 року, коли юний поет надіслав свої вірші до журналу “Друг”, де вони були надруковані в травні 1874 року. Через рік Іван Франко прибуває до Львова.

